

České národní obrození a lidová slovesnost

Ve vysílání Československého rozhlasu v poslední době objevilo několik pořadů věnovaných fenoménu národního obrození. Dnešní člověk, ovlivněný všeobecně rozšířeným názorem, že hlavní věcí je ekonomika¹ a „peníze jsou až na prvním místě“, těžko chápe, proč se naši předkové tolik obětovali za zachování mateřského jazyka. Ve vysílání stanice *Český rozhlas 6* jsem dokonce zaslechl úvahu, ve které autor považoval naše národní obrození za „konstrukt“ několika intelektuálů, kteří vstúpili své koncepce do hlav sedláků, pro něž prý bylo jaksi výhodné se jimi řídit. V pořadu „*Toulky českou minulostí*“ se autoři zase zamýšleli na tím, proč poměrně brzy po dílech prvních „veršotepců“ mohlo vzniknout geniální dílo Máchovo. Stav českého jazyka na počátku obrozenecké doby (konec 18.stol.) označili za „katastrofální“.

Myslím, že se tu zapomíná, že i mezi „prostým lidem“ existovali tehdy nadaní jednotlivci - lidové vypravěči, autoři písní, zpěváci a muzikanti. Lidé při práci i zábavách zpívali, scházeli se na návsi pod lipou a večer při dračkách, a poslouchali vyprávění starších lidí a válečných veteránů². Tito lidoví umělci ovšem nedokázali svou tvorbu zaznamenat. Navázali na ně však obrozenečtí spisovatelé - F.Čelakovský, B.Němcová, K.J.Erben:

*Mateřídouško vlasti naší milé,
vy prosté naše pověsti,
natrhal jsem vás na dávné mohyle,
komu mám tebe přinéstí...*

Texty českých lidových písní ilustroval ve svém Špalíčku Mikuláš Aleš. Na východní Moravě a na Chodsku žijí lidové tradice dodnes, udržují je národopisné (folklorní) soubory.

V druhé polovině 19.století, kdy začaly lidové tradice vlivem průmyslové revoluce mizet, organizovala dvorní kancelář ve Vídni sběr lidových písní; císař si zřejmě kulturního bohatství svých národů vážil. Národní písně byly donedávna součástí školní výuky a tvořily jakési podhoubí naší vzdělanosti. Dnes se učí nejvýše na mateřských školách. Děti předškolního věku však nemohou jejich textům rozumět.

Zdá se tedy, že situace češtiny nebyla tehdy tak kritická, jak se obvykle uvádí. Byly tu, zvláště na venkově, skryté rezervy. V poněmčených městech se ovšem mluvilo česko-německou hantýrkou, která se dodnes zachovala např. v Brně či na Ostravsku, kde se mísily dokonce tři jazyky. Obrozencům se podařilo vytvořit spisovnou normu a jazyk vyčistit od přemíry germanismů. V době českého národního obrození vznikla řada významných děl, která přispěla k evropskému i světovému kulturnímu bohatství³.

¹ Názory dnešních liberálních ekonomů se velmi podobají principům Marxova „historického materialismu“. Podle Marxe jsou hybatelem dějin „výrobní síly a výrobní vztahy“, tzv. „duchovní nadstavba“ je na nich závislá. Mnohé současné události dávají tomuto pojetí za pravdu: například válka v Iráku se vedla zjevně kvůli kontrole nad ložisky ropy, nikoli kvůli lidským právům či vojenskému ohrožení západních zemí (jak se deklarovalo). Avšak všechno se takto vysvětlit nedá; existují hodnoty „které za peníze nekoupíš“, například radost ze života.

² Můj otec (narozený r.1912) vzpomínal často na jakousi paní Zamrazilovou, která vyprávěla na dračkách při svíčke či petrolejce strašidelné historky

³ V 90 letech jsem byl na pozvání u jednoho lékaře ve Walesu; hráli jsme komorní hudbu. Můj hostitel se divil, že Dvořák psal své opery na česká libreta - češtinu považoval za méněcenný jazyk, asi vlivem velkoněmecké ideologie (němečtí historici považovali zpravidla Čechy a Moravu za historická území Německa a existenci českého národa ignorovali; s podobnými názory jsem se setkal u některých Američanů, když jsem pracoval jako průvodce v Národním památníku Terezín)

V našem rodinném archívu se nacházejí dopisy z konce předminulého století, psané ušlechtilou češtinou, a vedle toho i dopisy německé. Je na nich vidět úcta k mateřskému jazyku a celková kultura projevu - to nám dnes chybí. Moje matka také vzpomínala, že bohatší české rodiny zvaly v neděli na oběd české studenty a předplácely si lože v Národním divadle.

P.S.

Dnes je naše společnost opět rozdělena na bohaté a chudé a každá skupina žije odlišným životem. Je málo míst, kde se lidé setkávají. Omezují se masové sportovní aktivity, jako vodní a pěší turistika, sokolská cvičení apod. Jakýmsi „veřejným prostorem“ bývala také služba v armádě. Já jsem si během vojny mj. přečetl řadu zajímavých knih. Lidé se uzavírají do svých domovů. Jsou vystaveni vlivu masmédií, která jsou nepřímo ovládána⁴ zájmovými skupinami. I když je tu nový veřejný prostor - internet, je to pro zdravý vývoj společnosti asi málo.

V Praze zmizela korza a plovárny a nahradily je herny a kasina. Posezení v kavárně či návštěva divadla jsou pro mnoho lidí cenově nedostupné. Veřejná prostranství jsou mnohdy pod vládou kriminálních živlů (drogových dealerů, kapsářů aj.), lavičky okupují lidé bez domova. Historický střed „*matky měst, kde český národ vstal z mrtvých*“ se stal komerční zónou a rejdištěm zahraničních mafií. Původní obyvatelstvo se muselo vystěhovat. Úsilí našich předků, kteří bojovali za svou kulturní identitu, by nám mohlo být dnes příkladem.

Jan Matys, Davle

⁴ Redaktoři soukromých médií mají sice formálně zaručenu svobodu vyjadřování, avšak praxe ukazuje, že tu působí ekonomické tlaky. Nemohou psát např. kriticky o tom, co by poškodilo jejich zaměstnavatele. Také pracovníci veřejnoprávních médií mají tendenci „přidat se ke stádu“, tj. přejímat většinový názor